

بیش معنوی - ۵۲

نوشته

مهدی کمپانی زارع

ابلیس، عاشق یا فاسق؟

سیری در ابلیس‌شناسی قرآن و

عارفان مسلمان سده‌های دوم تا هشتم

کتابخانه

نشر نگاه معاصر

مقدمه	۷۷
۱. کلمه ایستاده بر زمین	۶۸
۲. روزه نیالده یا	۶۹
۳. بخار یا ایستاده	۶۹
۴. روزه ایستاده یا	۶۹
۵. روزه ایستاده یا	۶۹
۶. روزه ایستاده یا	۶۹
۷. روزه ایستاده یا	۶۹

فهرست

۷	مقدمه
۸	۱

جستار نخست: ابلیس و شیطان در لغت و فرهنگ اعراب و قرآن کریم (۹)

۱۱	فصل اول: مباحث مقدماتی
۱۱	۱. ابلیس و شیطان در لغت فرهنگ اعراب
۱۹	۲. سیمای ابلیس و شیطان در قرآن
۳۰	۳. زبان حال بودن داستان ابلیس

فصل دوم: مباحث قرآنی پیرامون ابلیس در تفاسیر

۳۶	مقدمه
۳۶	۱. امر به سجده؛ اهداف و توابع
۴۳	۲. معنای سجده؛ عبادت یا تعظیم
۴۶	۳. ابلیس؛ جن یا فرشته
۵۰	۴. علت امتناع ابلیس از سجده بر آدم
۵۴	۵. استدلال ابلیس در برتری آتش بر خاک
۵۷	۶. ابلیس و انتساب اغوا به حق متعال
۶۰	۷. مهلت طلبی ابلیس
۶۳	۸. ماهیت اغوای ابلیس در حق انسان
۶۸	۹. ابلیس و مخلصین
۷۲	سخن پایانی

جستار دوم: تاریخچه مواجهه صوفیه با ابلیس (۷۵)

۷۷

مقدمه

۸۴

۱. حسین بن منصور حلاج

۱۰۰

۲. ابوطالب مکی

۱۰۳

۳. ابوسعید ابوالخیر

۱۰۴

۴. ابوالقاسم کرگانی

۱۰۶

۵. ابوالحسن بستنی نیشابوری

۱۰۶

۶. احمد غزالی

۱۱۸

۷. عین‌القضات همدانی

۱۳۹

۸. سنایی غزنوی

۱۴۱

۹. رشیدالدین میبدی

۱۴۷

۱۰. روزبهان بقلی شیرازی

۱۵۵

۱۱. فریدالدین محمد عطار نیشابوری

۱۶۵

۱۲. ابن عربی

۱۷۱

۱۳. مولانا جلال‌الدین

۱۷۹

۱۴. عبدالکریم جیلی

جستار سوم: تحلیل و جمع‌بندی (۱۸۳)

۲۰۵

◀ فهرست منابع و مآخذ

۲۱۱

◀ نمایه‌ی نام‌ها و مفهومی‌ها

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

یکی از دلایل عدم شناخت ما از فرهنگ و دانش انسانی ایرانی-اسلامی بی‌نیاز پنداشتن خود از دو امر است. اولاً داشتن نگاه تاریخی به مسایل، ثانیاً مراجعه مستقیم به آثار اهل دانش و بینش. در صورتی که اندیشه و دانش هم دستخوش تطورست و هم تابعی از شخصیت و دانش افراد، ساده‌ترین روش تحقیق این است که مجموعه‌ای از افراد و افکار را به نحو کلی و مبهم بی‌آنکه دغدغه مطابقت و صحت داشته باشیم زیر لوای واحدی درآوریم و تمام تطورات و تحولات پیش‌آمده را نادیده بگیریم. به گمان نگارنده این اختلاف در عرفان و تصوف بمراتب افزونتر از دیگر عرصه‌هاست و این نیز به جهت ورود عناصر آشکار و نهان متعدد و مداخلیت امور غیر قابل پیش‌بینی و کنترل در تجارب عارفانه است. از این رو اگر این چنین فروکاستی در تمام حوزه‌ها، غیر علمی و نادرست باشد این امر در باب عرفان کاملاً نابخشودنی و غیر منطقی است.

داشتن نگاه تاریخی به ما می‌آموزد که یک اندیشه از کجا برخاسته و دچار چه فراز و فرودهایی شده و در کجا و به چه دلایلی اوج گرفته و یا مورد انتقاد و انکار واقع شده است. در بحث از دیدگاه‌های برخی صوفیه در تاریخ تصوف در زمینه ابلیس نیز جماعتی بی‌آنکه خود را نیازمند نگرش تاریخی از طریق مراجعه مستقیم به آثار آنان بدانند مجموعه‌ای از مشهورات و منقولات و مسموعات خود را به برخی از بزرگان عرفان انتساب داده‌اند و به جای تمایز نهادن میان موافق و منتقد همه را در هیأتی یکسان مورد بررسی قرار داده‌اند. البته هیچ